

FILOSOFIA VIETII VĂZUTĂ PRIN FIBRA LEMNULUI

ILEANA NEMEȘ-POP*

THE PHILOSOPHY OF LIFE SEEN THROUGH THE FIBERS OF WOOD

The wooden gates are part of the dowry of the artistic creation of the craftsmen from Maramureș County, who have been harmoniously combining, for several hundreds of years, the practical sense with the artistic one, and the result means art, legend and myth, written in the history of the place. The main actors – the craftsmen, passed on to the young generations the skill, the love and the knowing of a job well done, according to the unwritten laws and rules of the village. Through work, they approached wood and God, and poured their skill, energy and philosophy of life in these protective barriers in the valleys of Mara, Iza and Cosău rivers. To talk and write about these “triumphal arches” means to talk about the customs of the place, about the people, the sacredness and the identity of this northern point of Romania, which is the historical Maramureș.

Keywords: Maramureș gate, ethnographic creation, the art of wood

Porțile Maramureșului ocupă un loc privilegiat în arhitectura Maramureșului, în creația artistică, în ansamblul culturii populare, materiale și spirituale, fiind considerate adevărate arcuri de triumf care dau personalitate gospodăriilor tradiționale precum și edificiilor importante ale Maramureșului. *„Creația populară aduce, dincolo de gesturi, obiecte sau cuvinte, reprezentări simbolice ale Lumii, credințele și valorile neamului, având propriul său mesaj. Acesta, la început, este rezultatul unui acut simț practic, cu puternice legături cu Realitatea, apoi, este dublat de simțul artistic, cu rol important în păstrarea substratului de semnificații”*¹. Între om, natură și cultură există mai mult decât o conexiune care este și trebuie să fie și să rămână întotdeauna armonioasă. Actul de cultură populară nu poate fi structurat decât ca un întreg, de dimensiuni diverse, de la micro la macrostructuri. Potrivit tradițiilor, spațiul de locuit, gospodăria țărănească era protejată de gard și de poartă, nimeni nu avea voie să treacă pragul porții, sau să intre în casa rămasă deschisă, dacă nu este acasă, cel care locuiește acolo. În lipsa lor, stăpânii lăsau ca semne mătura, securea sau

* Centru Cultural Sighetu Marmației; e-mail: ileanapopnemes@yahoo.com

¹ Delia Suiogan, *Memoria Ethnologică*, nr. 30-31 ianuarie-iunie 2009 (Anul IX)

ciomagul, obiecte cu funcție de apărare, așezate pe pragul casei sau sprijinite de ușă. Fiecare poartă are o poveste ce reprezintă pragul și hotarul, prin ea intrăm și ieșim, aceasta a fost și rămâne un punct de reper pentru oameni, pentru lăturenii veniți în căutarea unui neam, sau a unei familii, un indicator care descrie felul de a fi a familiei și al gospodarului Poarta o închidem și o deschidem, batem la ea să ni se deschidă, este locul prin care găsim intrarea în sinele nostru, într-un spațiu fundamental, în sens transcendent, dar tot pe aici intrăm și ieșim din microcosmosul nostru în macrocosmosul universului.

Porții obișnuite cu trei stâlpi i s-au mai adăugat doi stâlpi în partea dinainte, în 1936, un an, în care, în Maramureș, Ministerul Culturii a organizat o tabără de sculptură și pictură în care a adunat artiști din toată România. O contribuție fundamentală prin adăugarea celor doi stâlpi, a avut-o maramureșeanul Traian Bilțiu-Dăncuș, inginer, apoi absolvent de Belle Arte din Paris.

Despre absolut toate porțile Maramureșului, putem vorbi la modul general sau particular, pentru că încă mai există în satele Marei, Izei și Cosăului, sute de porți pentru cei care iubesc tradiția, istoria, folclorul, căldura lemnului cu toate faptele, legendele și miturile care au izvoarele în măreția acestui obiect tradițional. *„Ridicarea arborelui la stâlpii porții, dar și la stâlpii casei sau ai grajdului/șurei, pe acoperiș presupune contactul ritualic cu spații limită, prag. Ele sunt prin definiție spații periculoase care, periodic, trebuie aduse sub incidența locului bun; de aici și numeroasele rituri ale pragului, atât în cadrul obiceiurilor calendaristice, cât și în timpul riturilor legate de viața omului. De asemenea punerea ramurei cu vârful în sus semnifică aducerea orizontalei în planul verticalității, de aici ar rezulta și funcția propițiatică”².*

Creatorii porților care, de cele mai multe ori pot face parte din colecția unor opera de artă, nu sunt doar oameni cu două brațe, ci oameni care știu să includă și să reverse prin vorbele lor, filosofia țăranului care cunoaște vremea după firul de iarbă, omul după uitătură și păsările după cântec, meșteri obișnuiți să transmită simbolurile ancestrale prin toate mijloacele care le au la îndemână. Poarta nu înseamnă doar raportul dintre om și natură, un adăpost de vreme rea, odihna pe bancă, poveștile satului, ori purificarea animalelor din gospodărie, ea este mai mult decât un martor tăcut. În creștături, în vechimea ei, în sevă, ascunde taine, răs, plâns, fapte și pași, toate strânse într-o zestre alcătuită din amintiri. Poarta ca barieră protectoare este emblem familiei, o perdea așezată înaintea răului, alungând nenorocirile, semnul de bun venit a

² *Ibidem*

celor care intră cu gând bun, cu accent pe faptul că nu se poate intra cu gând rău, întrucât însăși trecerea omului pe sub poartă, pe sub hăizașul ei, constituie o transformare, o purificare. Mircea Eliade consideră că „*orice rit, orice mit, orice credință sau figură divină reflectă experiența sacrului, și prin urmare implică noțiunile de ființă, semnificație și de adevăr*”³.

Când lemnul nu mai are viață și rădăcină, el prinde alte forme care știu să vorbească într-o limbă pe care nu o poate desluși orice trecător. Tăierea lemnului presupune ritualuri, stejarul se taie în nopți cu lună plină, în zilele lucrătoare și de dulce ale săptămânii, pentru ca familia și gospodăria să fie ferită de nenorociri. Lunile propice sunt cele de iarnă, când „lemnul doarme”. Decojirea lemnului, cioplitul, uscatul lemnului sunt munci care necesită migală și răbdare cu timpi de așteptare. Sub stâlpul care leagă pragul se pune agheazmă, tămâie și bani pentru a nu se apropia ciurma și alte boli necruțătoare. Toate acestea erau ritualuri făcute și păstrate cu sfințenie și transmise între generații. Meșterul Petru Godja (Moș Pupăză) unul dintre cei mai mari cioplitori în lemn ai Maramureșului, zicea: „*Eu când mă duc în pădure să tai un lemn, în fața unui trunchi de stejar îmi fac cruce înainte, îmi cer iertare lemnului*”⁴. Mulți i se adresau meșterului Petru Godja, cu apelativul „moș”, din respect față de vârsta și condiția acestuia, numai că nici el n-a fost mereu “moș, “decât prin înțelepciunea și filosofia de viață pe care o împărțea cu drag celor cu care se întâlnea ori îi treceau pragul casei. Apropiatii îi spuneau – „măi Pă” (de la Petru), o formulă de adresare prescurtată a prenumelui, întâlnită frecvent în Maramureș, datorită intimității celui căruia i te adresezi. Meșterul îmbina lucrul cu lemnul cu ajutorul vorbei (a cuvântului), a veseliei și cu voia bună. De nenumărate ori își amintea de copilărie și de tinerețe „*Ai, zî măi Ioa! / Când eram într-une zâle/ Nu erau feciori ca mine / Amu este batâr cine / Ai,zî măi Ioa! / Văd bine că-mbătrânesc / N-am cui să ponăsluiesc / Nici cum să mă destulesc...*”⁵. Fiecare act de comunicare transmite un mesaj prin care se face schimbul, iar actul folcloric funcționează ca un semn, asemenea mecanismului ce l-a generat. Întotdeauna stejarul a reprezentat forța copacului la vârsta adultă, lemnul este dur, tare, ca un simbol al trăinicieii și al nemuririi, însă țăranul nu a intenționat niciodată să subjuge medul, ci să îi aparțină. „*Potrivit unor proverbe cunoscute și astăzi, stejarul care deseori lovit de fulger (să te ferești*

³ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase. De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, vol. I., Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 8.

⁴ <https://www.directmm.ro/special/mos-pupaza-omul-care-si-cerea-iertare-stejarilor/>, consultat 12.01.2022

⁵ <https://jurnalul.antena3.ro/caricatura/-539201.html>, consultat 12.01.2022

de stejar când furtuna cu fulgere stă să izbucnească) el era în antichitate închinat zeului fulgerului și Cerului, Zeus/Jupiter care, în dumbrava Dodonei, în foșnetul frunzelor de stejar, și-a făcut cunoscută voința”⁶.

Stejarul poate avea valoarea unui templu. În satele Maramureșului, lemnul își are valoarea și rostul lui. Poarta în zilele de sărbătoare este împodobită cu cetină de brad, crengi de tei, busuioc, frunze de nuc, cu mesteacăn, atât de Armindenii, cât și la marile evenimente ale familiei, sau în riturile de trecere. „*Poarta sau ușa simbolizează locul de trecere dintre două stări, dintre două lumi, dintre cunoscut și necunoscut, dintre lumină și întuneric, dintre bogăție și sărăcie. Poarta se deschide spre un mister. Dar ea are și o valoare dinamică, psihologică; căci ea nu marchează doar un prag, ci îl și invită pe om să îl treacă. Poarta este o invitație la călătorie spre un alt tărâm*⁷. Orice fapt folcloric capătă semnificație, mai ales, în riturile de trecere, în măsura în care se îmbogățește simbolic, conform gândirii tradiționale, cu toate sensurile magico-religioase, cu care țaranul a știut să se însoțească în momentele sale esențiale de viață. În cadrul riturilor, omul se transformă, este capabil să depășească etape și să își așeze idealul de umanitate într-un plan supraomenesc, depinde doar de actant de a descoperi și de a înțelege existențialitatea și lumea. Creațiile sociale și manifestările rituale sunt cele care însoțesc oamenii, însă acestea nu rămân încremenite în timp, în formele arhaice, ci suferă modificări evolutive, în funcție de timp și spațiu.

„*Poarta îndeplinește în viața poporului român rolul unei făpturi magice, care veghează la toate actele capitale din viața insului. Prima trecere pe sub poartă înseamnă aproape o intrare în viață, în viața reală de afară. Poarta veghează la căsătorie și sub poartă mortul e dus, solemn, spre lăcașul de veci. Este, atunci, o reîntoarcere în lumea dintâi; ciclul e închis, și poarta rămâne mai departe, cu un om mai puțin, să vegheze alte nașteri, alte nunți, alte morți*⁸. Trecerea perechii de miri prin poarta împodobită este o imagine care ne duce înspre unificarea expresiei cu mesajul. Etnologul Pamfil Bilțiu spune despre poartă că are atât valențe magice cât și o încărcătură semnificativă. Ritualul împodobirii porții diferă și ea, în funcție de zonă, localitate și de imaginația familiei. De asemenea, noul născut este trecut pe sub poarta bisericii, pentru a fi creștinat, până la șase săptămâni, astfel încât copilul să nu rămână cu ochii bulbucați, de dorul botezului. De Sfintele Paști, precum și la sfințirea unei biserici noi,

⁶ Hans Biedermann, *Dicționar de Simboluri*, Editura Saeculum, București, 2002, p. 427.

⁷ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de Simboluri*, Editura Polirom, Iași, p. 744.

⁸ Mircea, Eliade, *Insula lui Euthanasius*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 73.

din cauza păcatului strămoșesc, Porțile Raiului i-au fost închise lui Isus, dar i se deschid ca Împărat al Măririi. Este evidentă evocarea victoriei lui Iisus, biruitor asupra morții prin Înviere. Poarta bisericii este prezentă în ceremonia deschiderii Porților sfinte. Iconostasul bisericii este prevăzut cu o Ușă largă la mijloc, numită și “Poarta frumoasă”, flancată de două uși mai mici, Ușile diaconești. Pe Ușile împărătești de regulă se pictează Buna Vestire, pe cea din dreapta Maica Domnului, iar pe cea din stânga Arhanghelul Gavril.

„Poarta Sărutului”, construită de Brâncuși, în piatră, simbolizează triumful vieții asupra morții, construcția în sine deschide calea spre revelație. În Maramureș legendarul haiduc Pinteza este împușcat la Poarta de la intrarea cetății a orașului Baia Mare, abia după ce se află „în ce îi stă moartea”. Se spune că era protejat de o floare culeasă în Noaptea de Sânziene, care rămâne sub semnul întrebării dacă era chiar o sânziană sau floarea cea rară și albă de ferigă, care înfloarește o singură dată pe an, respectiv, în noaptea de Sânziene, și care are o semnificație aparte. Apoi tot o poartă o poate reprezenta scara din visul lui Iacob, ca unire a cerului cu pământul, de altfel, auzim glasurile colindătorilor la sărbătorile de iarnă, în colindele noastre românești „Sus la Poarta Cerului”, „La Portița Raiului” sau „La poartă la Ștefan Vodă / Leru-i Domnului / Boierii s-au strâns la vorbă / Leru-i, Ler...”. Colindele instituie un cod onest prin asumare conform căruia umanul poate accede la bunăstarea materială, spirituală, chiar la un loc demn în lumea de dincolo.

Ritualul furatului porților pe Valea Cosăului, în noaptea de Bobotează, de Anul Nou, sau de Sfântul Andrei, în Bucovina, este un moment care reprezintă trecerea din anotimpul vechi în unul nou. Pentru a se elibera trecerea în noul an, trebuie deschisă poarta prin care timpul se înnoiește, în noul spațiu purificat, care devine sacru. Furatul porților în ajun de Bobotează e o tradiție veche de secole în Maramureș, la casele unde sunt fete de măritat. Ovidiu Bîrlea nota că „tradiția se conservă mai îndelung la periferia culturii naționale, ariile laterale fiind mai conservatoare, mai – înapoiate -, inovațiile petrecându-se în zonele centrale”⁹. Îmi amintesc că în 2020, cu ocazia unei cercetări de teren în Țara Lăpușului, în comuna Cupșeni, una dintre performere îmi relata că în tinerețe, feciorii din răz bunare, i-au aruncat poarta în apă, crezând că nu vrea să le deschidă ușa casei, însă ea și familia nu erau acasă.

Nu putem omite nici ritualul terminării secerișului, când oamenii așteaptă săcerătorii pe la porți, în unele zone cu donițele pline de apă, iar

⁹ www.academia.edu, *Universitatea Ștefan_Cel_Mare_din S.J*/consultat 17.06.2020.

odată ajunși la poartă, secerătorii îl atenționează pe gospodar: *Deschide, gazdă poarta / Că venim cu cununa. Cununa-i de grâu frumos, / Mâncele gazda sănătos*¹⁰.

Poarta din lemn este o operă populară construită armonios, cu dimensiuni perfecte, este obiectul ce reprezintă cel mai important element de arhitectură tradițională a țaranului. Dintre porțile cele multe ale Maramureșului Istoric, una dintre ele, cea a meșterului Pupăză este deosebită prin rolul care i-a fost atribuit de către meșter, el însuși un simbol al lemnului. A pregătit poarta încă de pe vremea cât era în viață, și a intrat în 3 ianuarie 2016, cu dalta și cu toate vorbele înțelepte pe o poartă nouă, sculptată, pe care mâinile lui au scris: "Cimitiru lu Moș Pupăză, mai puțin vesel, mai mult trist. Poetic și sfătos". Potrivit lui Mircea Eliade, transformarea morții în rit de trecere ilustrează strădania omului de a învinge acest fenomen ce depășește granițele naturalului. Pentru omul societății tradiționale, „moartea ajunge să fie socotită suprema inițiere și începutul unei noi existențe spirituale”¹¹.

Poarta cea nouă stă semeață la intrarea în cimitirul conceput de meșter, în coastă, din jos de biserica satului, într-o grădină pe care a cumpărat-o cu mai mulți ani înainte. Hăizașul din draniță, apără de intemperii stâlpii și motivele din care derivă semnele simbolice pe care meșterul le-a folosit în lucrările sale: funia răsucită, coarnele de berbec, rozeta, pomul vieții, dintele de lup, zig-zagul, crucea și corigăul. Acestea nu sunt simple ornamente, ele sunt considerate magice, fac legătura dintre cer și pământ, dintre viață și infinit, sunt simboluri străvechi care ne apără de cele văzute și nevăzute.

Funia răsucită reprezintă infinitul, necuprinsul, aspirațiile ființei umane, forța omului de a urca, nesfârșitul și legătura dintre cer și pământ. Funia o putem vedea sub formă de brâu în jurul bisericii. Oamenii când vin să se roage la slujbă, dacă nu mai au loc în biserică, stau în pridvor cu mâna pe acest brâu de lemn, și astfel sunt conectați cu Divinitatea. *Coarnele de berbec* reprezintă un simbol extrem de vechi, al puterii. Acestea semnifică evoluția, forța, este cel care dă viață turmei, devenind un simbol al fertilității, un apărător al omului, al familiei, al casei, fiind totodată responsabil cu reînnoirea timpului. *Dintele de lup* cu vechile practici inițiatice ale vânătorului dac are spiritual totemic al lupului, al puterii al protecției gospodăriilor. *Soarele* este manifestarea divinității, este izvorul vieții, al căldurii și luminii, al învierii și nemuririi. El vede și știe tot, dar mai presus

¹⁰ <https://www.culturaalba.ro/stiri-culturale/cununa-graului-obiceiul-secerisului-la-izvoarele-comuna-livezile-judetul-alba/>, consultat 12.01.2022

¹¹ Mircea Eliade, *Sacral și profanal*, Editura Humanitas, București, p.61

de toate știe adevărul. Ritmul ciclic al vieții este dirijat de soare, iar ca semn al vieții, discul solar nu lipsește de pe nici o poartă sau obiect de lemn. *Pomul vieții* are caracterul unui Centru, ceea ce face ca Arborele lumii să fie sinonim cu Axa lumii, având o esență de o măreție deosebită, seva vieții îi este roua cerească, iar fructele sunt inaccesibile muritorilor. Pomul Cunoașterii Binelui și Răului, este simbol al fertilității, regenator, și izvorul dătător de viață, prezent în legendele popoarelor. Copacul mediază, înlesnind comunicarea între cele trei niveluri ale cosmosului prin rădăcini, trunchi, ramurile mai joase sau cele dinspre vârf atrase de lumină. În iconografia creștină arborele este simbolul vieții dată prin voința lui Dumnezeu, iar străbaterea ciclurilor anuale, este o trimitere la viață, la moarte și la înviere¹². *Crucea* simbolizează pământul, cele patru puncte cardinale, cu funcție de sinteză și de măsură. În ea se întâlnesc cerul și pământul, timpul și spațiul, este simbolul legăturii dintre ani care reia temele fundamentale ale Bibliei, ca intermediar și unificator al mai multor sisteme duale.

În cimitirul cel nou al meșterului Pupăză, vor veni și alți prieteni, nu doar ca vizitatori, ei vor rămâne să se odihnească, unii chiar de la mare depărtare, să-și țină de urât unul altuia, să depene amintiri, să privească răsăritul și apusul în toate zilele, indiferent de vreme și de vremuri. Singurele condiții de a te odihni aici, sunt păstrarea lemnului pentru sfânta cruce, și dorința „de a te hodini din gios de beserică și de a te uita păste Vale”.

Pe frontispiciul porții stă scris: „*Călători opriți cu toții / Să gândiți la ceasul morții / Cimitiru-i oraș mare / Dar de vândut nimic n-are / Nu-i nimic ce cumpăra / Fără ce-ți dai cu mâna ta și Atenție călători / Acei ce sunteți drumari pe lumea asta: / Până la mormânt te conduc prietenii și neamurile / De-acolo-ncolo faptele răspund*”. Unul dintre prietenii care și-a rezervat locul aici, este regizorul Cornel Mihalache care, după ce l-a cunoscut pe meșterul Pupăză a început să vină în Maramureș la nunți și înmormântări, la toate sărbătorile mari, de-a lungul celor 25 de ani de prietenie, devenind membru al familiei. Filmările și fotografiile realizate cu ocazia acestor întâlniri au prins viață în pelicula „*Un film mai puțin vesel, mai mult trist, poetic și sfătos*”¹³, în care actorul principal, meșterul Petru Godja este surprins în mai multe secvențe și etape ale vieții. Prietenii și neamurile l-au însoțit în călătorie, în schimbarea porților și tot ei l-au comemorat pe 13 august 2017, când l-am văzut de această dată în rolul actorului principal, pe

¹² Hans Biedermann, *op. cit.*, p.118-119.

¹³<http://docuart.ro/documentare/un-film-mai-putin-vesel-mai-mult-trist-poetic-si-sfatos/> consultat 06.06.2020.

un ecran mare, în filmul premiat, pregătit de prietenul său, regizorul Mihalache, un film natural, fără duble și regie.

Cimitirul e locul morților și al strămoșilor, al odihnei și al reculegerii, unde vom ajunge fiecare dintre noi, nu deodată, ci câte unul pe rând, important e să trecem peste prag, cu lumină și împăcați cu noi înșine de a intra într-o nouă poveste. Priveliștea din grădină se schimbă mereu, la fel ca anotimpurile omului, te trezești la răsăritul soarelui, înverzind printre ghiocci și brânduși, vezi copiii crescând, oamenii muncind prin gospodării, ori culegându-și roadele tomnatică printre frunzele colorate neobișnuit, iar când ninge iarna cu stele, în Valea Stejarului se aud colindele și glasurile copiilor - *Tiralexă-i Doamne ...*

Urcam și coboram treptele cele numeroase de la biserică, și mă uitam peste sat, ca din înaltul văzduhului, doar că pe indicatorul din tablă scria negru pe alb - Valea Stejarului, locul unde poți atinge infinitul și unde mai poți spune în liniște - Tatăl Nostru....

Prelucrarea și transformarea lemnului de la util la artă s-a făcut cu dragoste, simbol, rit și ritual, din truda perpetuă a unui neam în toată vremea și în tot locul. Lemnul chiar și tăiat din rădăcină, a simțit că omul este creat din țărână, a crescut și a înflorit pentru totdeauna în mâinile trudite ale meșterului popular, luându-și sevă nouă din trăirile, din sufletul și din identitatea țaranului român. Descoperirea și dobândirea verticalității de către om, are loc prin conștientizare și prin participarea activă la propria devenire.

După cinci ani și cinci luni, soția meșterului Ioana trecea și ea în cimitirul cel nou, la umbra copacilor. În 7 octombrie 2021, a fost așezată lângă meșter, într-o zi blândă, când frunzele copacilor s-au transformat în lacrimi aurii, în timp ce întreaga adunare păstra distanța și regulamentul impus de situația pandemică a vremurilor actuale.

În urma celor doi oameni veseli, au rămas să aibă grija viitoarelor porți de lemn, a troițelor și a diverselor obiecte de mobilier sau de artizanat, fiica și ginerele, amândoi duc mai departe ritualul, magia și trăinicia lemnului, pentru că chiar și tăiat din rădăcină lemnul și omul se pregătesc pentru renașteri.

Din când în când aud din depărtare: “Hăi tătucă și hăi ta, / Eu una te-oi întreba: / Zîni-i-napoi ori ba? / Că te-or scoate ta pă poartă, / Îi opri numa la groapă”¹⁴...

Cred că mottoul meu se mai poate intercala în vremurile de azi, când încă mai găsim câteva sute de porți în Maramureșul Istoric, și încă sper să se

¹⁴ Bocet cules de la Maria Codrea, fiica meșterului Petru Godja, Valea Stejarului, de către Nemeș-Pop Ileana, ianuarie 2016.

păstreze rădăcinile tradiției și pentru generațiile următoare. *„N-am văzut fereastră mai luminoasă și nici poartă mai largă, care să îți umple sufletul, decât în arhitectura arhaică a Maramureșului”*¹⁵.

¹⁵ Nemeș-Pop, Ileana, *Sub cerul meu*, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2018, p.117.

Ilustratii

1. Poartă din comuna Oncești (foto Ioana Măran)

2. Poartă de la Muzeul Maramureșan din Sighetu Marmăției
(noiembrie 2020, foto Ileana Pop-Nemeș)

3. Poartă realizată de Petru Codrea din satul Valea Stejarului, comuna Vadu-Izei

4. Poarta casei lui Moș Pupăză, Valea Stejarului

5. Cimitirul lui Moș Pupăză, august 2017 (foto Ileana Pop - Nemeș)

6. Poarta cimitirului și a bisericii
Sfânta Paraschiva, din comuna
Budești, satul Sârbi

7. Poartă maramureșană în interiorul unei locuințe, comuna Desești, noiembrie 2018 (Ileana Pop-Nemeș)

8. Detaliu la o poartă realizată de Petru Codrea din satul Valea Stejarului, comuna Vadu-Izei